

DIANA MANDACHE

Ileana
Principesa României

ILY LILLY

Ileana a fost ultima princesă născută în Regat. Venise pe lume în ziua de 5 ianuarie 1909¹, la ora 18.30, la Palatul Cotroceni, în prezența doctorului Constantin Cantacuzino. În memoriile sale regina Maria descria acel moment deosebit: „Ileana era copilul sufletului meu. (...) Nașterea ei a fost o adevărată bucurie pentru mine și eram fericită că era fetiță, avea ochi mari de un albastru intens”². Ceremonialul botezului s-a desfășurat la Palatul Regal pe 28 ianuarie 1909, nași fiindu-i regele Edward al VII-lea, reprezentat de cumnatul lui, Ducele de Teck; Regina Ena, reprezentată de Don Julio de Arellano y Arrospide, marchiz de Casa Arellano, ambasadorul Spaniei la București; apoi, Marea Ducesă Maria Pavlovna a Rusiei, Marea Ducesă Maria de Saxa-Coburg și Gotha, Principele Albert al Belgiei, Marele Duce Boris al Rusiei, Princesesa Elisabeta a României. În amintirea evenimentului au fost comandate o plachetă comemorativă și o medalie, mărturii de botez.

Asupra paternității princesei Ileana au existat unele îndoieli, semnalate în istoriografie. Detaliile regăsite în scrisorile publicistului Terence Elsberry către diplomatul George Duca descriu o imagine observată la microscop. După

¹ Pe stil vechi (calendarul iulian) data nașterii este 23 decembrie 1908.

² *Marie, Queen of Romania* (în continuare se va cita Marie), *The Story of My Life*, vol. II, Londra, Cassell & Co, 1935, p. 271.

finalizarea biografiei reginei Maria¹, Terence Elsberry s-a arătat încântat de interesul cititorilor săi pentru România, ortodoxie și tot ce era românesc, în plus, câștigase noi prietenii, a maicii Alexandra (principeasa Ileana), dar și a lui Duca. Cu toate acestea, a fost abătut din cauza lipsei unor informații exacte pentru cartea sa, crezând că i s-au ascuns chestiuni istorice; orgoliul profesional i-a fost afectat, ba chiar cariera, ajungând să primească unele recenzii critice la adresa cărții publicate. Astfel, se întreba cum de corespondența reginei Maria cu Barbu Știrbey, care cândva a fost în posesia lui Duca și a principesei, a fost distrusă de foc. Elsberry știa de la maica Alexandra și George Duca că relația dintre regină și Barbu Știrbey a fost pur platonice, fapt despre care a scris, dar autorul îi reamintea aminte lui Duca că ulterior îi mărturisise: „bineînțeles, Ileana este fiica lui Știrbey», ceea ce făcuse din mine un prost”², declara deziluzionat Elsberry. Lipsa informației documentare în susținerea biografiei era criticată de profesorul Sherman David Spector într-o recenzie publicată în 1974 în revista de specialitate *Slavic Review*³, caracterizând-o drept superficială, pentru că nu cercetase arhivele din România comunistă. Accesul la fondul reginei a fost acordat abia la începutul anilor 1980 scriitoarei americane Hannah Pakula. Dar nici Hannah Pakula nu avea să susțină paternitatea lui Știrbey în cazul Ilenei.

Colonei române îi displicuse faptul că Terence Elsberry amintise în cartea sa despre relația Maria-Știrbey, chiar și platonice, iar unii istorici îi imputau un scris fără informație documentară. Așa încât, o viitoare carte a lui Elsberry dedicată maicii Alexandra i se părea imposibil de realizat, pentru că se simțea rănit și mâhnit. În viziunea lui, nu putea să-și încalce din nou principiile ca autor și jurnalist, așa cum făcuse în volumul *Marie of Romania*⁴. Avatarurile meseriei.

¹ Terence Elsberry, *Marie of Romania: The Intimate Life of a Twentieth Century Queen*, St. Martin's Press, 1972.

² Hoover Institution Archives (HA), *Scrisoarea lui Terence Elsberry către George Duca*, 5 octombrie 1973.

³ Sherman D. Spector, *Marie of Romania: The Intimate Life of a Twentieth Century Queen*, by Terence Elsberry, New York: St. Martin's Press, 1972, în *Slavic Review*, vol. 33, nr. 1, martie 1974.

⁴ *Ibidem*.

Mica princesă a avut o copilărie fericită la Palatul Cotroceni. În anumite perioade ale anului era alături de familie la castelul Pelișor din Sinaia sau la casele de la Copăceni și Scroviștea, din jurul Bucureștiului. Mai târziu, Branul și Balcicul au devenit reședințe preferate.

Copila cu ochi albaștri și față angelică posedă arta conversației, era o fire spontană, entuziastă, studioasă. Primii ani de educație princiară s-au desfășurat în România cu bone și guvernante britanice, iar în adolescență a învățat în Marea Britanie la Heathfield în Ascot, la fel ca Mignon. Apoi a continuat studiile în România.

Ileana vorbea româna, franceza, engleza și germana. Alice Martineau, artist peisagist și grădinăreasa reginei la Cotroceni, descria un episod amuzant când o doamnă din înalta societate remarcase că princesesa vorbea deosebit de bine românește. Inocentă și spontană, Ileana i-a replicat imediat, spre amuzamentul celor prezenți: „Credeți că ar fi trebuit să vorbesc chineza?”¹

Maria (Missy) era copleșită de mezină și repeta în scrisorile adresate mamei sale, Maria Alexandrovna, că Ileana reprezenta „perfectiunea bunătății și frumuseții”², devenind „din ce în ce mai atrăgătoare, cu o expresie minunată a ochilor săi magnifici”³. La aproape un an, Ileana era atrasă de jucăriile principelui Nicolae, tocmai de aceea Missy scria mamei sale să-i trimită de Crăciun o

¹ Mrs. Philip Martineau, *Romania and Her Rulers*, Londra, Stanley Paul & Co, 1927, p. 74.

² Arhivele Naționale ale României – Arhiva Istorică Centrală (ANR), Fond Regina Maria (RM), V/2654.

³ ANR, RM, V/2672.

colecție de jucării rusești, „cutiile care se pun una în alta și bolurile mici”. Alături de Nicolae devenea „la fel de zgomotoasă, însă era perfectă atunci când se juca liniștită în camera mea”¹, mărturisea Missy. În februarie 1911 soseau cu întârziere la București cadourile de la bunica maternă, iar Ileana, numită acum în familie Ily Lilly, intrase în posesia unui fermecător pandantiv de forma unei mici potcoave din rubine. Principesa percepușe strălucirea pietrelor și mirajul micii bijuterii, spunând că este „frumusețea lui Ily”². Mai târziu însă avea să prefere „safirele, am o mică nebunie pentru tot ce e albastru”³, recunoștea Ileana.

Ily Lilly se atașase de bunica maternă în vizita la Coburg din 1911 și vorbea adesea despre ea cu „o emoționantă aplecare a capului, spunând «sărmana Grand Mama este fără Lilly»”⁴. Maria remarcase că fiica ei se uita mereu întrebătoare, încercând să înțeleagă fiecare emoție cu o luciditate rară. Bunacuvința era naturală, având un spirit al dreptății înăscut, „nefiind necesar s-o înveți pe Ileana să facă diferența dintre bine și rău, ea intuia”⁵.

Pe 18 decembrie 1911, Maria a României scria mamei sale: „Pictorul Szańkowski⁶ este aici [la București].

¹ ANR, RM, V/2669.

² ANR, RM, V/2667.

³ ANR, Fond Radu Cutzarida (RC), 14/1927–1929, Scroviște, 11 iunie 1927.

⁴ ANR, RM, V/2682.

⁵ Marie, *op.cit.*, vol. II, p. 272.

⁶ Bolesław von Szańkowski, portretist polonez; a realizat o serie de portrete ale familiei regale române, precum cel al Principesei Maria cu fiica sa Mignon, al Principesei Elisabeta, al Principesei Maria cu Ileana.

Unul dintre ministere a dorit să comande portretele noastre, așa că l-am propus pe el, pentru că este bun, fără să fie prea scump. Am să-l conving pe Unchiul¹ să-mi ofere cadou de Crăciun o pictură, reprezentată alături de Ileana. Ileana este bucuria mea, este incredibil de plăcută, bună, amuzantă, frumoasă².

Pe 8 ianuarie 1912, Maria Alexandrovna primea o nouă epistolă de la fiica sa care-i oferea noi detalii: „Ileana este perfectă, plină de dragălașenie și bunătate & e atât de frumoasă. Szańkowski ne-a făcut o schiță minunată.

Mi-am dorit atât de mult să am una numai cu ea, cea de acum, din acest moment minunat, dar Szańkowski a vrut să ne picteze numai împreună întrucât, spunea el, este o imagine mult mai bună decât portretul unui singur copil. Poate este adevărat, oricum a reușit-o cu grație³.

Fotografiile o arătau pe Ily Lilly ca o soră sensibilă, apropiată mai întâi de Nicolae și Mignon, apoi, după ce s-a născut Mircea, s-a dedicat lui, cu o iubire aproape maternă. Mircea o striga *Ilana*. „Îmi face bine să aud glasurile lor ferice și nevinovate și să privesc la jocurile lor⁴, amintea în jurnal regina Maria.

La începutul războiului, principele Mircea cade victimă epidemiei de tifos, stingându-se pe 2 noiembrie 1916. A fost înmormântat în biserica Palatului Cotroceni, înaintea plecării familiei regale în refugiul din Moldova la începutul războiului. După ce fratele ei a murit, Ileana îi simțea prezența: „vocea sa de copil îmi răsuna în urechi, chemându-mi numele, ore în șir, și acest

¹ Regele Carol I.

² ANR, RM, V/2685.

³ ANR, RM, V/2687.

⁴ Marie, *op. cit.*, vol. III, Londra, Cassell & Co, 1935, p. 65.

*Principesa Ileana fotografiată cu
Mignon, Nicolae și Mircea.*

lucru nu l-am putut uita niciodată”¹. Ileana a păstrat amintirea micului principe toată viață. După cutremurul din noiembrie 1940, care a afectat profund vechea biserică a Palatului Cotroceni, Ileana obținuse în mai 1941 aprobările² Patriarhului Nicodim și ale prefectului Bucureștiului, Gh. Radu, pentru deshumarea și mutarea osemintelor principelui Mircea în capela privată a castelului Bran.

Ily Lilly a fost o fire altruistă înnăscută, fiind inspirată de regina Maria. Prima sa vizită la spitalul amenajat în incinta palatului din Calea Victoriei a fost la începutul războiului, pe 23 septembrie/6 octombrie 1916, ajutând la servitul mesei pentru soldații răniți. Purta pe cap un voal alb de infirmieră, așa cum o văzuse pe mama ei. La Iași, în 1917, Ileana oferise pe stradă pâine, pesmeți și ceai nevoiașilor pe care-i întâlnise. Uneori, după-amiezile mergea însoțită și de Mignon, alteori era alături de colonelul Henry Anderson sau de reprezentanți ai Crucii Roșii Americane distribuind ajutoare.

Războiul a adus epidemii, sănătatea copiilor regali fiind adeseori afectată, iar educația a avut de suferit. Ileana a fost lăsată în grija guvernantei Nini Woodfield, mai ales în perioada vizitelor reginei în spitale sau pe teatrul de război. Alteori princesesa a vizitat prieteni ai familiei regale, fiind invitată în iunie 1917 de bătrânul prinț Ghica la conacul din Deleni, în apropiere de Hârlău, ședere imortalizată în imagini.

Regina merge la Deleni și observă cum fetița sa Ily „era tratată cu cea mai desăvârșită ceremonie, la masă fiind așezată după rang, în capul mesei, cinste pe care ea o primea cu cea mai deplină bunăvoință. Ileana era născută cu sentimentul datoriei, *noblesse oblige*, fiind o adevărată plăcere să vezi câtă grație putea avea acest copil, vesel ca o pasăre și plină de umor, niciodată nu uita să se poarte așa cum se cuvenea când erau de față mai-marii ei”³. La conac se mai

¹ Ileana, Princesă de România, Arhiducesă de Austria (în continuare se va cita Ileana), *Trăiesc din nou*, Editura Humanitas, București, 1999, p. 336.

² ANR, Castele și palate – Cotroceni, 199/1941, p. 31; *idem*, Castele și palate – Bran, 27/1941, p. 31.

³ Marie, *op. cit.*, vol. III, p. 250.

Ileana la Deleni, alături de surorile Stârcea și Ioana Perticari (dreapta).

aflau și două nepoate ale prințului, surorile Stârcea și buna ei prietenă Ioana Perticari, cu un an mai mare decât Ileana.

În timpul războiului, la Coțofenești, Ileana scria sau picta alături de mama ei. Farmecul principesei era observat de regină, care surprindea prin cuvinte o imagine de film: „farmecul său e atât de mare încât ți se pare că odaia e împodobită cu flori atunci când este de față. E preocupată din cauza a două scrisori pe care vrea să le trimită verișoarelor ei din Rusia, care i-au scris”¹, fiicele Victoriei Melita, Marea Ducesă a Rusiei, mătușa sa. La Iași, pe 10 noiembrie 1917, la sfârșitul unei zile de lucru a reginei Maria, Ileana a intrat în

¹ Marie, *op. cit.*, vol. III.

Ileana, alături de mama sa la reședința de la Coțofenești, 1917.

Ileana la Bicaș, 1918.

cameră pentru a-i citi și arăta progresul făcut, era o bucurie pe care voia s-o împărtășească. „Ileana este un elev destoinic și niciodată nu fuge de greutatea”¹, nota regina ultimele cuvinte din jurnalul acelei zile. În decembrie 1917, în plin război, Regina Maria scria din Iași mamei sale despre Ily care „ar fi o bucurie pentru tine, a devenit o fată mare, serioasă și cuviincioasă, și e atât de frumoasă”². Războiul despărțise familii, adeseori aflate în tabere diferite.

În anii petrecuți în refugiul din Moldova, Ileana îl cunoscuse pe colonelul canadian Joe Boyle, numit unchiul Joe, pe care îl adora, era un veritabil

¹ Marie, *op. cit.*, p. 275.

² ANR, RM, V/2732.

puritan al epocii victoriene. De la el învățase cu rigoare numeroase cugetări. Princesesa înțelesese semnificația carității alături de Joe Boyle, ea oferind țăranilor și orfanilor pâine, marmeladă sau dulciuri. În același spirit, Ileana se împrietenise cu mulți copii de țărani pe care-i întâlnește în Moldova sau cu orfanii ajutați de regina Maria. Deopotrivă, Ileana își făcuse prieteni și pe copiii colonelului Duncan, atașatul militar britanic.

Pe 5 ianuarie 1918, tot în refugiu, a fost sărbătorită ziua de naștere a Ilenei, care primise mici cadouri, obiecte greu de găsit, la acea vreme și florile erau rare. Modestă, ea a primit cu încântare toate darurile, pentru că știa „să se bucure pentru lucrul cel mai neînsemnat”¹.

Ily, la fel ca mama sa, iubea casele mici din lemn, Coțofăneștiul devenise un loc minunat, fiecare oră petrecută acolo fiind o bucurie. Mica princesă descoperise locuri misterioase având dorința de a se juca într-un spațiu magic: „Ileana trăia într-o lume de basm. A găsit mai jos de casa noastră un colțisor de pădure deasă numită grădina secretă. Existența sa este învăluită într-un mister evlavios, vorbind despre ea cu glas șoptit (...). E o fericire să-i privești încântarea”², scria regina. Apoi s-au mutat la reședința de la Bicz, unde Ileana a primit un ponei, dedicându-se echitației.

La scurt timp după sfârșitul războiului și reîntoarcerea în București, pe 1 decembrie 1918, viața princesesei s-a schimbat, educația ocupa locul principal, potrivit cutumelor regale. În primăvara lui 1919 a însoțit-o pe mama sa la Paris, orașul unde se desfășura Conferința de Pace, dar și la Londra, unde avea să cunoască întreaga familie regală britanică. Aceste momente au fost relatate în detaliu de regina Maria în ultimele sale memorii „Capitole târzii din viața mea”. Pentru Ileana „călătoria era o noutate, ceva minunat care aștepta să fie explorat, plin de mister”³. La Palatul Buckingham Ileana captase interesul familiei regale prin spontaneitatea povestirilor și a câștigat admirația verilor

¹ Marie, *op. cit.*, vol. III, p. 309.

² *Ibidem*, p. 385.

³ Diana Mandache, *Later Chapters of My Life. The Lost Memoir of Queen Marie of Romania*, Sutton, 2004, p. 24.

ei, în mod special pe a lui David. Îmbolnăvindu-se de gripă, a fost nevoită să mai stea o perioadă în Londra, fiind în grija bătrânei guvernante Ellen (Nini) Woodfield. Apoi a revenit la Paris, de unde la finalul călătoriei a fost trimisă de regină la o cură medicală în Bourgoigne.

De la Nini Woodfield, Ileana a trecut în grija guvernantei Miss Ida Marr (Mimarr). Inteligența ardentă a Ilenei avea nevoie de un scop mai mare, iar Nini Woodfield acceptase situația cu resemnarea unui martir, încă ocupându-se de garderoba principesei, de mese sau de programul ei. Ida Marr îi organiza „timpul liber, oferindu-i însă lecții interesante”¹, scria regina Maria unei fostei guvernante, Leila Milne, în primăvara lui 1920, amintind de frustrările bătrânei Nini pe motivul că nu mai deținea controlul asupra educației principesei.

Bunica maternă, Marea Ducesă Maria Alexandrovna, se atașase de nepoată, în septembrie 1920 remarcând că „este pur și simplu fermecătoare, mi-a câștigat inima. Este cea mai dulce ființă, atât de naturală, veselă, amabilă și inteligentă”². O numise *Miranda*, după personajul shakespearian din „Furtuna”, nume latin care înseamnă *cea care merită să fie admirată*.

Alice Martineau, artistă peisagistă la Cotroceni la sfârșitul Marelui Război, remarcase manierele deosebite ale principesei. Pentru că îndrăgise grădiniștii, Ileana avea o mică grădină în parcul palatului Cotroceni, pe care o îngrijea în fiecare dimineață. Adeseori în zilele fierbinți de vară o căuta pe doamna Martineau în grădină pentru a împărți o portocală cu ea, un fruct destul de greu de găsit în acele vremuri postbelice. Prin gestul său, Princesesa Ileana dezvăluise o generozitate necondiționată.

În august 1921, alături de mamă și mătușile sale, Ileana a locuit în Saint Lunaire, unde a învățat să înoate, dorindu-și să devină la fel de bună înotătoare ca verii ei, băieții infantei Beatrice. Kira, a doua fiică a mării ducese Victoria Melita, vară și bună prietenă cu Ileana, urma să plece în România pentru o perioadă mai mare de timp, fapt pe care regina Maria ține să-l consemneze: „Are

¹ Kent State University, Special Collections and Archives (KSU), Scrisoarea Reginei Maria către Leila Milne, Cotroceni, 11 martie 1920.

² ANR, RM, V/2205.

exact vârsta Ileenii, iar ele pur și simplu se adoră. Viața de hotel de la Cannes nu este bună pentru ea, așa încât părinții au avut curajul s-o lase să plece cu noi pentru un timp. Ileana este extrem de bucuroasă¹.

După război, în România aveau loc ceremonii regale fastuoase, festivitățile de ziua națională, 10 mai, când principesa participa la solemnități alături de familie, asistând la parada militară deosebit de pitorească. Tot în primii ani postbelici s-au încheiat alianțe matrimoniale. Ileana a participat în februarie 1921 la ceremoniile de căsătorie de la București ale surorii sale Elisabeta cu George, diadohul Greciei, apoi a mers la Atena în martie 1921 pentru căsătoria lui Carol cu Elena (Sitta), principesa Greciei, și la Belgrad în iunie 1922 unde Mignon s-a măritat cu regele Alexandru. Ileana a fost domnișoară de onoare, fie alături de Catherina, principesă a Greciei, sau de Kira, mare ducesă a Rusiei, ale căror portrete sunt fotografiate și mediatizate internațional. A urmat ceremonialul încoronării părinților ei la Alba Iulia, pe 15 octombrie 1922, un moment grandios, unde Ileana a îmbrăcat haine de gală, o rochie aurie și o mantie din catifea albastră. Toate ceremonialele i-au conturat încă din copilărie conștiința datoriei față de familie, înțelegând simbolistica dinastiei.

Desăvârșirea educației a continuat.

Aflată în grija guvernantei Ida Marr, principesa Ileana era fericită când aceasta îi aprecia eforturile de studiu: „Mimarr spune că sunt o fată bună! Virtuțile mele sunt apreciate, de aceea trebuie să fac totul cât mai bine”². Când regina era plecată, ziua principesei cu Ida Marr era dedicată lecțiilor, apoi după ceaiul de la ora cinci cânta vechi melodii britanice, precum *Brave Benbow*, un cântec marinăresc despre bătălia amiralului John Benbow cu francezii, din 1702, care o impresionase mult pe Ileana. Ea devenise, așa cum mărturisea mamei sale, „la petite fille modéle”. Alteori era invitată la ceai de familia Greceanu, iar pe Sitta, pe care o ajuta la amenajarea casei, „îmi place s-o ajut la amenajarea camerelor”³, scria Ileana.

¹ KSU, Scrisoarea Reginei Maria către Leila Milne, St. Lunaire, 28 august 1921.

² ANR, RM, V/1105, 11 februarie 1924.

³ *Ibidem*.